

Op zoek naar plannen met blijvende impact

Scherpstellen van de opgave en vinden van de juiste match tijdens de Kick-off en Matchingsdag

Auteur: Marieke Berkers

Het Paradeterrein in Amsterdam is nog in diepe slaap verzonken als in de ochtend van 26 augustus een vijftigtal ontwerpers, stadsmakers, activisten en andere geïnteresseerden een nog lege festivaltent inwandelen. Ze gaan met elkaar in gesprek over de Open Oproep Ontwerpen aan een klimaatrechtvaardige wereld. Bestuursleden van de Van Eesteren-Fluck & Van Lohuizen Stichting, experts en juryleden lichten aspecten van de uitvraag toe. Een gedachtewisseling over de meerwaarde van een multidisciplinaire aanpak, ontwerpen door de schalen heen en met aandacht voor uitvoerbaarheid, de waarde van herhaalbaarheid en het belang van impact maken.

Het is voor het eerst dat de Van Eesteren-Fluck & Van Lohuizen Stichting (EFL-Stichting) een Open Oproep doet. “Dus we moeten met nog een beetje uitzoeken hoe zoiets werkt,” vertrouwt voorzitter van bestuur Hilde Blank het publiek toe. De EFL-Stichting koos er bewust voor om de oproep niet dicht te timmeren met beoordelingscriteria. Ook een strak omlijnde definitie van het begrip klimaatrechtvaardigheid ontbreekt. Dat geeft inzenders wat weinig houvast, maar ook de ruimte om zelf te agenderen.

Klimaatverantwoordelijkheid

Waar alle aanwezigen het over eens zijn, is het belang dat makers van ruimtelijke voorstellen een verantwoordelijke houding aannemen. Dat vraagt om meer dan het zo goed mogelijk meenemen van het thema in elke opdracht die je aangaat. Vaak bieden projecten in de markt namelijk te weinig ruimte voor ontwerpers om echt innovatief te kunnen zijn. “Daarom is het belangrijk dat ontwerpers ook zelf actief agenderen, bijvoorbeeld door aan zelf geformuleerde opgaven te werken,” benadrukt Inger Kammeraat, managing di-

rector van MVRDV. Met zogenaamde ‘unsolicited proposals’ kun je vooruitlopen op de politiek en de markt. Kammeraat illustreert dat met een eigen project. MVRDV ontwikkelde een rekentool waarmee de CO₂-footprint van een project al in een vroeg stadium ingeschat kan worden. “Vaak wordt er nu pas gerekend als projecten ver uitgewerkt zijn. Dat is voor ontwerpers een te laat moment in het ontwikkelproces om nog ontwerpaanpassingen te doen met CO₂-vermindering als gevolg.”

Multidisciplinair en divers

De Open Oproep stelt teams in staat betaald met zo’n zelf geformuleerde opgave aan de slag te gaan. Het bestuur heeft daarbij een sterke voorkeur voor inzendingen van teams die in samenstelling multidisciplinair en divers zijn. Diversiteit in het team - denk aan gender, culturele achtergronden en maatschappelijke posities - helpt om oog te krijgen voor verschillende belangen die gepaard gaan met de klimaattransitie. Het werken met meerdere disciplines weerspiegelt de aard van de opgave. Ontwerpen aan een klimaatrechtvaardige wereld vraagt altijd om de expertise en om samenwerking van meerdere disciplines. Neem bijvoorbeeld de waterschappen, die vanwege aanhoudende droogte en/of verzilting op een andere manier moeten gaan werken. Dat kan niet zonder samen te werken met landeigenaren zoals boeren of natuurorganisaties, of met ontwerpers die ideeën ruimtelijk kunnen doordenken. Het thema van rechtvaardigheid raakt ook aan het sociale domein. Welke groepen hebben iets te verliezen als de klimaatadaptatie ruimtelijk plek krijgt? Zo’n vraag vergt kennis over de sociale samenstelling van buurten of gebieden. Wie wil weten welke gangbare verdienmodellen transitie in de weg staan en hoe aan de hand van nieuwe modellen ruimtelijk te plannen heeft profijt bij een slimme rekenaar in zijn team. Projecten met een insteek op een abstract niveau hebben baat bij kennis van filosofen of kunstenaars. En ga zo maar door.

Uitvoerbaarheid

Wat helpt bij het definiëren van benodigde teamspelers is het benaderen van opgaven vanuit het perspectief van de uitvoer. Dan blijken ideeën die mooi op papier staan vaak

lastig haalbaar. Transitie aanvliegen vanuit te nauwe kokers, bijvoorbeeld enkel vanuit het perspectief van ontwerp, eindigen vaak onuitgevoerd in de la. Het van meet af aan betrekken van belanghebbenden in processen leidt tot keuzes die de kans doen groeien dat plannen daadwerkelijk gerealiseerd zullen worden. Een dergelijke aanvliegroute, met een stevige koppeling tussen ontwerp, onderzoek en beleid, sluit bovendien goed aan op het EFL-profiel. Wat niet wegneemt dat projecten waarbij inzenders op een abstracter niveau de maatschappij een spiegel willen voorhouden ook kansrijk zijn om gehonoreerd te worden. In zo'n geval doet uitvoerbaarheid er wat minder toe.

Schalen en ketens

Aan ontwerpers ook de opdracht om de dynamiek van ketens kritisch onder de loep te nemen, aldus Boris Hocks. Als directeur van Generation.Energy, een bureau gespecialiseerd in de ruimtelijke kansen en oplossingen rond de transitie van fossiele naar hernieuwbare energiebronnen, is hij getraind de gevolgen van ketenvorming in de energie op alle ruimtelijke schalen goed te voorzien. Zijn stedenbouwkundige achtergrond komt daarbij goed van pas. De aanleg van een zonnenveld bijvoorbeeld, lijkt op het eerste oog een goed idee. Zo'n programma levert immers duurzame energie op. Een boer krijgt er wel vijf keer zoveel voor betaald dan voor zijn groenteelt. Geen wonder dus dat zonnenvelden populair zijn. Maar omdat met zo'n deal eensklaps een heleboel kapitaal een regio binnenstroomt stijgen de grondprijzen. En met te hoge grondprijzen wordt het onbetaalbaar om de transitie ruimtelijk op zo'n wijze vorm te geven dat hij oplossingen biedt voor een bredere groep mensen dan enkel een incasserende boer of zonnepanelenleverancier. Dit voorbeeld illustreert ook hoe belangrijk het is om projecten te doordenken door de schalen heen. Elke inzender zou zich de vraag moeten stellen wat zijn of haar voorstel betekent voor de ruimtelijke kwaliteit, het welzijn van mensen en de economie in een regio. En hoe beïnvloeden keuzes hier het leven van mensen ver weg?

Op zoek naar een nieuwe logica

Een andere strategie is om bij projecten in te zetten op verandering van menselijk gedrag. "Mensen zijn vaak geneigd

passief achterover te zitten,” aldus journalist Tracy Metz. “De opgaven waar we nu voor staan hebben baat bij een actievere houding. Kleine acties zijn al van belang om een beweging op gang te brengen, bijvoorbeeld het kopen van een regenton.” Sandor Gaastra, directeur-generaal Klimaat en Energie van het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat vult aan: “Overheden vinden het lastig om normen aan te passen, behalve als ze weten dat er voor veranderingen voldoende maatschappelijk draagvlak bestaat. Met aanpassen van normen kun je wel een hoop bereiken. Ontwerpend onderzoek kan de kennis en bewijslast verzamelen om de noodzaak van aanpassingen van normen te onderbouwen.” Metz: “Als iedereen het belang van een regenton onderschrijft zal het gemakkelijker zijn hergebruik van regenwater verplicht te stellen, zoals in België al gebeurt.”

Daarbij helpt het ook om de logica achter gewoontes kritisch te beschouwen. Bijvoorbeeld de gewoonte van gemeenten om steeds maar weer het gras in onze publieke ruimte kort te wieden. Stadsboer Sem Roefs somt de positieve gevolgen op van een beleid waarbij niet maaien de norm zou zijn. “Hoog gras zorgt voor een grotere biodiversiteit, houdt water beter vast, werkt verkoelend, kost minder fossiele energie, omdat hoveniers niet met hun dieselmaaiers het veld opgaan én kost minder geld. We maaien enkel omdat we denken dat de publieke ruimte er met gemaaid gras netjes uitziet.” Gaastra benoemt de gewoonte van winkeliers om hun deuren open te houden terwijl de airco of de verwarming aan staat. Gaastra: “Mensen denken dat een gesloten deur een gesloten winkel betekent.” Een logica die, wanneer we hem ombuigen naar ‘bordje ‘open’ op een gesloten deur betekent winkel open’, een hoop goeds zal opleveren voor het klimaat.

Het heroverwegen van ingesleten gewoonten kan een start zijn van het ontwerpen van een nieuwe logica. Rijksadviseur voor de Fysieke Leefomgeving Jannemarie de Jonge reikt in dit kader de bruikbare methodiek aan van het ‘wat als ...’-denken. Met een veranderend toekomstbeeld in het hoofd doordenk je als ontwerpteam de stappen die nodig zijn om daar te komen. Bijvoorbeeld: Wat als er in de toekomst een Co2-tax rust op al onze bouwmaterialen?

Impact

Ten slotte krijgen teams het advies mee aan oplossingen te werken waarbij de principes of de methodiek ook op andere plekken toegepast kan worden. Als oplossingen opschaalbaar of elders herhaalbaar zijn, kunnen stappen in de richting van een klimaatrechtvaardige wereld sneller gemaakt worden. Dat creëert impact, een term die alle bestuurs- en juryleden doet glimmen. Want impact is nodig om veranderingen in gang te zetten. Transities die niet alleen betekenis hebben voor de planeet en al zijn bewoners op dit moment, maar ook in de eeuwen die komen gaan.

Ondertussen is het flink gaan zoemen in de Paradetent. Initiatieven, mogelijke ideeën en strategieën worden volop gedeeld en telefoonnummers, emailadressen en ingevingen haastig op de naamkaartjes gekrabbeld. De zoektocht naar het vinden van een juiste match bij het vormen van sterke teams is in volle gang.

De dag eindigt zwierend in de zweefmolen, rug aan rug met een mogelijk nieuw maatje. Bestuursleden, juryleden en experts kijken tevreden toe. Er lijken heel verschillende plannen in de maak en juist die diversiteit aan ideeën biedt kansen om samen met de inzenders een narratief te gaan ontwikkelen over ontwerpen aan een klimaatrechtvaardige wereld dat breed en diepgaand is. Een verhaal dat blijvend impact zal hebben en waarmee de EFL-Stichting flink kabaal kan gaan maken. Want van een beetje activisme is de stichting niet vies.

-

Tijdens de kick-off op 26 augustus 2022 gingen onder leiding van Jannemarie de Jonge (Rijksadviseur voor de Fysieke leefomgeving), Tracy Metz (podcastmaker (nattigheid.nl) en journalist), Boris Hocks (Generation.Energy) en Sem Roefs (stadsboer) met elkaar in gesprek over hun opvattingen over een klimaatrechtvaardige wereld. Inger Kammeraat (managing director MVRDV) gaf een inspiratieve lezing over Impact by Design.